

Dijana Vuković¹
Anica Hunjet²
Ivan Tolić³

KOMPATIBILNOST KONCEPTA KULTURNOG IDENTITETA U FUNKCIJI ZAŠTITE MANJINSKOG NEMATERIJALNOG KULTURNOG NASLJEĐA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Pregledni rad
<https://doi.org/1059014/WWVS7023>

Sažetak

Nematerijalno kulturno nasljeđe, kao nositelj kolektivnog etno konfesionalnog identiteta je i socio- kulturni konstrukt koji je podložan interpretativnoj manipulaciji. Koncept sustava zaštite nematerijalnog kulturnog nasljeđa UNESCO-a daje državama moć selektirati elemente kulturnog nasljeđa prije istraživanja, zaštite i očuvanja. Time se postiglo isključivanje nasljeđa manjina, migranata i/ili građana kojima etno konfesionalni kulturni identitet nije primaran. U radu se polazi od pretpostavke da je sustav očuvanja nematerijalnog kulturnog nasljeđa koji se u Republici Hrvatskoj provodi prema UNESCO- ovom konceptu moguće prilagoditi teorijski i praktično, tako da područja koja su kulturno heterogena, kao što je područje Istre, Slavonije i Baranje, sve vrste kulturnih identiteta budu podjednako zastupljene u listama i registrima, procesima identifikacije, prijave i što je najvažnije da njihovi nositelji budu uključeni u interpretaciju elemenata kulturnog nasljeđa. Drugo istraživačko pitanje ovog rada odnosi se na pretpostavku da etnolozi i antropolozi imaju važnu ulogu u procesu identifikacije različitih kulturnih identiteta, kao i u kontroli uporabe istih od strane političkih aktera i to kroz birokratske principe i sustave UNESCO-a. Budući da se u okviru multikulturne politike postavlja pitanje identiteta i njegovog priznavanja, instrumentalizacija identiteta, odnosno politike identiteta i multikulturalnost predstavlja pokretač kulturnog života nacionalnih manjima godinama unatrag, postavlja se pitanje segregacijskih posljedica i interkulturene promjene Republike Hrvatske. Za potrebe ovog rada provest će se dubinski intervju sa predstavnicima naci-

1 Sveučilište Sjever, Hrvatska, dvukovic@unin.hr

2 Sveučilište Sjever, Hrvatska, ahunjet@unin.hr

3 Poslovno veleučilište Zagreb, Hrvatska, ivan2.tolic@gmail.com

onalnih manjina kako bi se što objektivnije prikazao kulturni identitet nacionalnih manjina Republike Hrvatske te nužnost uvođenja inkluzivnog registra nematerijalne kulturne baštine.

Ključne riječi: *kulturni identitet, nacionalne manjine, nematerijalno kulturno nasljeđe, zaštita nematerijalne kulturne baštine*

Uvod

Kulturni identitet predstavlja srž individualnog i kolektivnog postojanja, a očuvanje nematerijalnog kulturnog nasljeđa (NKN) od vitalnog je značaja za očuvanje nacionalnog identiteta, posebno u kontekstu manjinskih zajednica. U Republici Hrvatskoj, koja je dom različitim etničkim i kulturnim grupama, zaštita manjinskog nematerijalnog kulturnog nasljeđa igra ključnu ulogu u očuvanju kulturne raznolikosti i promicanju međukulturnog razumijevanja. Kulturni identitet oblikovan je raznim čimbenicima uključujući jezik, običaje, vjerovanja i tradicije. Nematerijalno kulturno nasljeđe, koje obuhvaća prakse, prikaze, izraze, znanja i vještine, predstavlja živi izraz ovog identiteta. Za manjinske zajednice, NKN je ključno za očuvanje njihove posebnosti i prijenosa kulturnih vrijednosti na buduće generacije. UNESCO-ova Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog naslijeđa iz 2003. godine predstavlja ključni instrument za globalnu zaštitu i promociju kulturne raznolikosti. Njena važnost leži u formalnom prepoznavanju i zaštiti NKN-a, promicanju međunarodne suradnje, podizanju svijesti i podršci održivom razvoju. Unatoč izazovima, implementacija Konvencije pruža brojne mogućnosti za očuvanje i revitalizaciju nematerijalnog kulturnog naslijeđa, osiguravajući da bogatstvo kulturnih praksi i znanja bude preneseno budućim generacijama. UNESCO-v sustav zaštite nematerijalnog kulturnog naslijeđa svijeta, osmišljen je tako da se najveća moć akumulira na nivou država članica, to jest država potpisnica Konvencije o nematerijalnom kulturnom naslijeđu čovječanstva iz 2003. godine (Aykan, 2014). Akumulacija moći na nivou država članica u okviru UNESCO-vog sustava zaštite nematerijalne baštine može dovesti do marginalizacije i zanemarivanja kulturnog naslijeđa manjina. Ovaj pristup može stvoriti nejednake uvjete za očuvanje kulturnih izraza manjinskih zajednica, što može ugroziti njihovu kulturnu baštinu i identitet. Da bi se osigurala pravedna zaštita nematerijalnog naslijeđa svih zajednica, potrebno je razviti mehanizme koji omogućuju manjinskim zajednicama

veću autonomiju i ravnopravnost u odlučivanju i resursima, te osigurati da njihova baština bude priznata i očuvana na odgovarajući način. Rad će se fokusirati na identifikaciju glavnih prepreka s kojima se suočavaju manjinske zajednice u očuvanju svojih kulturnih izraza, kao i na mogućnosti implementacije inkluzivnijih i pravednijih modela kulturne politike koji bi osigurali ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta. Cilj rada je stvoriti teorijski i praktični okvir koji može pomoći u premošćivanju trenutnih nejednakosti u zaštiti nematerijalne kulturne baštine i osigurati da svi kulturni izrazi, uključujući one manjinskih zajednica, budu adekvatno priznati, očuvani i valorizirani u globalnom kontekstu.

Tradicijska baština nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj

Tradicijska baština je sastavnica nacionalne kulturne baštine, a manifestira se kroz brojne religiozne i lokalne inačice. Predstavlja uporište pojedinačnih i skupnih identiteta unatoč tome što je sklona promjenama pa i nestajanju. Kulturnom baštinom uobičajeno se smatraju mjesta, pokretni i nepokretni artefakti, predmeti, vrijednosti, tradicija i sl. koje je društvo identificiralo kao stare i važne te stoga vrijedne čuvanja. Pojam kulturne baštine važan je ponajprije zbog svoje složenosti. Nositelj je obilježja davnih vremena i jedan od glavnih elemenata za prepoznavanje identiteta neke zajednice. Iako je prisutna svuda, nematerijalna kulturna baština nije prepoznatljiva kao materijalna baština. Gavazzi (1928) smatra kako nematerijalna baština nije kulturno nasljeđe koje se može primjerice smjestiti u muzej, stoga se naziva „živom baštinom“. Očituje se u čovjekovoj svakodnevnici, pjesmama, običajima, jezicima, zanatima.

„Nematerijalna kulturna baština“ označava praksu, prikaze, izraze, znanja, vještine, kao i instrumente, predmete, artefakte i kulturne prostore koji su sa njima povezani kroz zajednice, grupe, i u pojedinim slučajevima, pojedinci, prepoznaju kao dio svog kulturnog nasljeđa. Ovakvo nematerijalno kulturno nasljeđe, koje se prenosi s generacije na generaciju, zajednice i grupe iznova stvaraju, u zavisnosti od njihovog okruženja, njihove interakcije sa prirodom i njihove poviješću, pružajući im osjećaj identiteta i kontinuiteta, i na taj način promovirajući poštovanje prema kulturnoj raznolikosti i ljudskoj kreativnosti (Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu

vođenja registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, 2023). Očuvanjem nematerijalne baštine razvija se i promiče ljudska kreativnost te kulturna raznolikost. Kulturna nematerijalna baština nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj predstavlja živo nasljeđe koje uključuje običaje, vjerovanja, znanja, vještine, jezik, usmenu tradiciju, glazbu, ples, festivale i druge oblike izražavanja koji se prenose s generacije na generaciju. Ova baština doprinosi kulturnoj raznolikosti Hrvatske, obogaćujući društvo i promovirajući međusobno razumijevanje i poštovanje. „*Preokret sa materijalnog na svijet diskursa i sustava vrijednosti*“ (Harrison 2013:115), donio je dodatni paradoks: kako zabilježiti (listama i administrativnim formulama) nešto što je neuhvatljivo, fluidno i živo (Alivizatou 2012). Nadalje, zaštita i očuvanje nematerijalne kulturne baštine nužno je promatrati u pozitivnom svijetu u cilju očuvanja globalnog ekosustava, odnosno iz ekoloških razloga. „Činjenica je kako lokalne zajednice imaju vrijedna znanja o suživotu s prirodnim okolišem, u smislu održavanja resursa i kulturno specifičnog ali i praktičnog načina eksploatiranja“ (Holleland 2017:547).

Rad će se fokusirati na identifikaciju glavnih prepreka s kojima se suočavaju manjinske zajednice u očuvanju svojih kulturnih izraza, kao i na mogućnosti implementacije inkluzivnijih i pravednijih modela kulturne politike koji bi osigurali ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta. Pojavljivanje nematerijalnog kulturnog nasljeđa u UNESCO-ovom diskursu i akademskoj literaturi učinilo je i interpretaciju materijalnog kulturnog nasljeđa ipak nešto drugačijom. Sada se, na općem planu, puno više govori o trenutnom značaju nasljeđa za zajednicu, i toj posljednjoj, kronološki gledano uloji koju neki element imaju u konstrukciji identiteta.

Veliki broj znanstvenika navode ulogu i značaj tradicionalne kulturne baštine iz različitih perspektiva, pri čemu naglašavaju njezinu važnost u očuvanju identiteta, promicanju kulturne raznolikosti i izgradnji kolektivnog pamćenja. Kroz njihove radove možemo bolje razumjeti kako tradicija nije samo očuvanje prošlosti, već i aktivan proces prilagodbe, transformacije i reinterpretacije u suvremenom društvu. Lowenthal (1985) istražuje kako se prošlost koristi u stvaranju kulturnih identiteta i kako tradicija postaje ključni resurs u definiranju identiteta zajednica, Smith (2006) pristupa konceptu baštine, naglašavajući da je kulturna baština rezultat društvenih i političkih procesa te da je ključno prepoznati različite perspektive, posebno manjinskih zajednica. Nora (1984) analizira „mjesto sjećanja“ i njihovu ulogu u kolektivnom identitetu povezujući ih sa konceptom

tradicionalne kulturne baštine. Varenne (2002) bavi načinima na koje se tradicija i kultura prenose unutar zajednica i kakvu ulogu imaju u oblikovanju suvremenih kulturnih praksi. Erriksen (1995) postavio je temelje koji su implementirani i objavljeni u svim UNESCO-vim konvencijama i deklaracijama i prema kojima se raznovrsnost odnosi na formu, povezuje se uglavnom sa bezazlenim kulturnim pojavama poput manjih običaja, hrane, narodnih priča koje su se i prenose se sa „koljena na koljeno“ umjetnosti, tradicionalnih alata, kao i sa nekim tradicionalnim prilagodbama ekonomije, kojima modernizacija prijeti ili je dokazano da su u skladu sa njom. Društvene organizacije, uključujući i političku strukturu i pravo glasa, ljudska prava, rodovski odnosi i nasljedna prava, uloge spolova i obrazovni sustav, tržište rada i zdravstvo drže se odvojeni od poimanja „kreativne raznovrsnosti“. UNESCO definira svjetsku kulturu kao mozaik raznovrsnosti, to jest sustav samo onih elemenata koji odgovaraju određenim kriterijima, što je zapravo ideološko predstavljanje kulture Nielsen (2011). Takva uključujuća ideologija ili prihvaćanje svih kultura posredstvom popisa elemenata njihove kulture podrazumijeva zapravo ograničavajuću kulturnu toleranciju, zbog prirode sustava.

Uvođenjem koncepta kulturne raznolikosti smatra Alivizato (2008:47) UNESCO se suočava sa paradoksalnim izazovom u nastojanju pomirenja svoje univerzalističke vizije utkan u poštivanje i zaštitu ljudskih prava s jedne strane, te sklonost k odvajanju pojedinačnih interesa i pluralizam svjetskih kultura s druge strane. „*UNESCO se oslanja na univerzalističku sliku svijeta, ali se pored toga relativno brzo pretvara u sredstvo za nadnacionalni i kulturni relativizam*“. (Eriksen 2001: 127). Eriksen dalje navodi da je „...kultura konceptualizirana kao nešto što lako može biti pluralizirano, što pripada pojedinim grupama ljudi, povezanih s njihovim nasljeđem ili krojenima, ali ga svi dijele“ (Eriksen 2001:131),

U eri globalizacije kultura ne može i neće biti izolirana. Kulture se međusobno prožimaju i je dna kultura ima povratni utjecaj na drugu, pa se kulture međusobno obogaćuju. Jurčević (2004) konstatira da postoji otpor prema nestanku i utapanju pojedinih nacionalnih kultura druge strane se događa globalni identitet koji ne izjednačava sve kulture i etike, ali ih relativizira, a time i manje vrednuje. Appadurai (1996) pišući o globalnim fenomenima, naglašava važnost lokalnog konteksta i način na koji zajednice koriste tradicijsku baštinu kako bi se oduprle homogenizaciji i očuvale svoj identitet.

Identitet kao sudbina ili kao resurs

Kulturni identitet podrazumijeva duboki kontinuitet svijesti oko određenih vrijednosti koje čine kulturu, kontinuitet svijesti koji pokazuje da smo isti unatoč razlikama. Kulturni identitet nacionalnih manjina predstavlja ključni aspekt njihove samosvijesti, povezanosti s vlastitom zajednicom, te njihovim doprinosom kulturnoj raznolikosti države u kojoj žive. Identitet kao resurs predstavlja koncept u kojem se identitet, bilo individualni ili kolektivni, koristi za stvaranje vrijednosti. Identitet se također koristi za stvaranje društvene kohezije unutar zajednice. Gavazzi (1928) smatra da je glavna determinanta etničko-nacionalnog identiteta svijest o pripadnosti. Gavazzi svoj rad temelji na razumijevanju kulturnog nasljeđa te naglašava važnost očuvanja tradicije u suvremenom društvu. Kroz očuvanje i promicanje zajedničkog identiteta, zajednice mogu ojačati unutarnje veze i osjećaj pripadnosti. Greverus (1996) definira kulturni identitet kao dinamičan proces koji se neprestano gradi i rekonstruira kroz interakciju s okolinom, prostorom i zajednicom. Prema njezinom shvaćanju, identitet nije statičan, već fluidan i podložan promjenama koje proizlaze iz društvenih, ekonomskih i političkih okolnosti. Prostor nije samo fizičko okruženje, već društveni konstrukt koji nosi simbolička značenja i pridonosi stvaranju identiteta Greverus (1996). Rihtman-Šotrić & Cepo Zmegac smatraju kako tradicija oblikuje kulturni identitet zajednica, uz poseban naglasak na prijenos znanja i običaja kroz generacije. Etničke identifikacije se moraju tumačiti kao nešto što im je pripisano ili samo pripisano, prije nego „posjedovanje“ određenog kulturnog inventara, što fokusira analitičko propitivanje na moguće manipulacije identiteta i njihova „situacijskog“ karaktera. Meca i sur. (2021), identitet smatraju kao sredstvo koje služi kao „mehanizam upravljanja“ tijekom cijelog života usmjeravajući nečije životne putove i odluke (Kurtines i sur., 2008). Jaspal i sur. smatraju da je problem nacionalnih manjina uzaludno se pokušati identificirati sa skupinom koja ih ne prihvaća.

U determinističkom pogledu, identitet gotovo u potpunosti određuje sudbinu. Ovaj pogled sugerira da su ljudi „zarobljeni“ u ulogama i kategorijama koje im društvo pripisuje. Prema ovom shvaćanju, identitet pojedinca može biti nepremostiva prepreka ili nepokolebljiva odrednica koja diktira životne okolnosti i ishode. Iako identitet može značajno utjecati na sudbinu, mnogi teoretičari tvrde da sudbina nije potpuno fiksna. Nacionalna

identifikacija s nacionalnom većinom države u kojoj nacionalna manjina živi povezana je s percepcijom kako se nečija podskupina tretira unutar šireg društva (Taylor, 1994; Hornsey & Hogg, 2000a, 2000b; Huo, Molina, Binning i Funge, 2010). Tretman društvene institucije prema svom građanstvu (npr. socio-povijesno, putem javne politike) može imati implikacije na individualnu identifikaciju s nacijom. Na primjer, percepcija da nečiju rasnu/etničku podskupinu drugi narodi prepoznaju i prema njoj dobro postupaju ima implikacije na pozitivan osjećaj prema nadređenoj skupini (Huo & Molina, 2006.). Prva perspektiva stavlja teret rađanja nacionalnog identiteta na pojedinca sugerirajući da on ili ona trebaju umanjiti veze sa starim etničkim zajednicama. Nasuprot tome, druga perspektiva naglašava odgovornost društvene institucije u stvaranju okruženja pogodnog za poticanje nacionalnog jedinstva.

Postoji mogućnost preoblikovanja vlastitog identiteta kroz obrazovanje, mobilnost, kulturnu prilagodbu i društveni aktivizam. Pitanje slobodne volje i društvenih promjena igra ključnu ulogu u raspravi o tome do koje mjere pojedinci mogu nadvladati ili promijeniti identitet koji im je „dan“ pri rođenju. Iako identitet može značajno utjecati na sudbinu, mnogi teoretičari tvrde da sudbina nije potpuno fiksna. Postoji mogućnost preoblikovanja vlastitog identiteta kroz obrazovanje, mobilnost, kulturnu prilagodbu i društveni aktivizam. Pitanje slobodne volje i društvenih promjena igra ključnu ulogu u raspravi o tome do koje mjere pojedinci mogu nadvladati ili promijeniti identitet koji im je „dan“ pri rođenju. Dudaš (2006) smatra kako upoznavanje različitih kultura, njihova kritička refleksija, poliperspektivnost i transdisciplinarnost mogu biti od posebne važnosti. Osnovne vrijednosti identiteta moraju se zasnivati na poštovanju demokracije, pravnog sustava (napose ljudskih prava i prava manjina), 1Hrvatska – kako dalje: zadanosti i mogućnosti otvorenosti prema kulturnim tekovinama drugih naroda i kvalitetnom obrazovanju (kvaliteti radne snage) kao općim vrijednostima te na jeziku i vlastitoj kulturi kao posebnim elementima (Budak & Katunarić, 2010:161). Identitet se čuva znanjem jezik i prakticiranjem običaja.

Metodologija istraživanja

Inkluzivan registar kulturne baštine je ključni alat za očuvanje i promociju kulturne raznolikosti u multikulturalnim društvima poput Republike Hrvatske. Međutim, uspostava takvog registra suočava se s brojnim izazovima koji mogu utjecati na njegovu učinkovitost i uključenost. Problemi povezani s implementacijom inkluzivnog registra kulturne baštine uključuju nedostatak pristupačnih i točnih informacija, nerazmjernu zastupljenost različitih kulturnih identiteta, financijske i resursne ograničenosti, te potrebu za osiguranje suradnje među različitim zajednicama i institucijama. Jedan od glavnih problema pri uspostavi inkluzivnog registra kulturne baštine je nedostatak pristupačnih i točnih informacija. Mnoge manjinske zajednice mogu imati ograničen pristup resursima i arhivima, što otežava prikupljanje i dokumentiranje njihovih kulturnih izraza. Osim toga, često nedostaje standardiziranih metoda za klasifikaciju i dokumentaciju kulturnih resursa, što može dovesti do netočnosti i nedosljednosti u registru. Pitanje autentifikacije i validacije podataka također može stvoriti probleme, osobito kada se radi o nematerijalnoj baštini koja nije uvijek dokumentirana u formalnim okvirima. Kako bi se definirala istraživačka pitanja napravljena je analiza francuskog, japanskog i kineskog modela koji su ključni za identitet nacionalnih manjina i kulturnu raznolikost. Francuska je uspostavila *Nacionalni inventar nematerijalne kulturne baštine* kao dio svog Ministarstva kulture. Ovaj registar temelji se na principu uključenosti i suradnje s lokalnim zajednicama. Nacionalne manjine u Francuskoj imaju ključnu ulogu u identifikaciji elemenata koji se smatraju važnima za njihov kulturni i nacionalni identitet. Ovaj pristup ne samo da potiče aktivno sudjelovanje, već i osnažuje zajednice u njihovim nastojanjima da očuvaju i prenesu svoje kulturne tradicije sa koljena na koljeno. Osim toga, Francuska naglašava edukaciju i svijest o kulturnoj raznolikosti. Postoji nekoliko inicijativa koje promiču razumijevanje i poštovanje različitih kultura, uključujući obrazovne programe i radionice. Ovaj model ne oslanja se isključivo na državnu potporu, već se oslanja na sinergiju između lokalnih zajednica i državnih institucija.

Japan ima dobro razvijen sustav zaštite nematerijalne kulturne baštine, koji uključuje „*Živa nacionalna blaga*“ i lokalne inventare. Ovaj pristup kombinira zakonski okvir s aktivnim sudjelovanjem zajednica. Država pruža potporu kroz financijske resurse i edukacijske programe, ali također

postavlja stroge kriterije za ono što se može smatrati nematerijalnom kulturnom baštinom. U Japanu, tradicionalni obrti, plesovi i rituali često su klasificirani kao nacionalna blaga, čime se osigurava njihova zaštita i promocija. Ovaj sustav naglašava važnost formalizacije i institucionalizacije tradicija, ali može dovesti do toga da se neki elementi izostave jer ne zadovoljavaju službene kriterije.

Kina vodi nacionalni registar nematerijalne kulturne baštine koji obuhvaća širok spektar tradicija, od plesova do obrtničkih vještina. Ovaj model također uključuje državnu podršku, često kroz financijske potpore i programe edukacije. Kineski pristup je izrazito centraliziran, s naglaskom na očuvanje i promociju kulturnog naslijeđa na nacionalnoj razini. Iako Kina ima resurse za očuvanje svojih tradicija, ovaj centralizirani pristup može dovesti do zanemarivanja lokalnih specifičnosti i tradicija koje ne spadaju u „glavne“ kategorije. U tom smislu, zajednice mogu osjetiti manjak kontrole nad vlastitim kulturnim naslijeđem, što može utjecati na njihovu motivaciju za očuvanjem.

Analizirajući ova tri modela, može se primijetiti nekoliko ključnih razlika. Francuski model ističe uključivost i suradnju s lokalnim zajednicama, što dovodi do jačanja identiteta i zajedništva. Suprotno tome, japanski i kineski pristupi, iako učinkoviti u očuvanju, mogu biti previše institucionalizirani, što može smanjiti fleksibilnost i prilagodljivost tradicija. Dok Francuska naglašava obrazovanje i svijest o kulturnoj raznolikosti, Japan i Kina se fokusiraju na formalizaciju i klasifikaciju, što može ograničiti raznolikost izraza unutar njihovih kultura. U tom smislu, francuski model može poslužiti kao inspiracija za unapređenje sustava u Japanu i Kini, kako bi se osiguralo da lokalne zajednice imaju aktivnu ulogu u očuvanju svog kulturnog naslijeđa i te potiče na definiranje istraživačkih pitanja u pristupima očuvanja nematerijalne kulturne baštine nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

Jedan od primarnih razloga za odabir kvalitativnog istraživanja jest njegova sposobnost pružanja dubljeg razumijevanja fenomena koji se ispituju. U tom kontekstu, kvalitativna metoda omogućila je autorima rada istraživanje stavova, vjerovanja i emocija pripadnika nacionalnih manjina o njihovoj kulturnoj baštini. Kroz intervju i analizu narativa, prikupljeni su bogati i detaljniji podatci koji oslikavaju jedinstvene perspektive i iskustva pojedinaca, što kvantitativne metode često ne mogu postići. Kulturna

nematerijalna baština ne može se promatrati isključivo kao zbirka tradicija, obreda ili znanja. Ona je duboko ukorijenjena u kontekstu i identitetu zajednica. Kvalitativno istraživanje omogućava analizu tih konteksta, razmatrajući kako društvene, povijesne i političke okolnosti oblikuju percepciju i zaštitu kulturne baštine. Razumijevanje ovih konteksta ključ je za stvaranje inkluzivnog registra koji će adekvatno predstavljati različite identitete unutar Hrvatske. Kroz proučavanje individualnih i kolektivnih iskustava, kontekstualizaciju baštine i sudjelovanje zajednica, kvalitativno istraživanje stvara temelje za razvoj inkluzivnih i održivih strategija zaštite kulturne nematerijalne baštine. Razlog odabira polustrukturiranog dubinskog intervjua kao metode prikupljanja podataka uključuju aktivno sudjelovanje zajednice, što je posebno važno za istraživanje kulturne baštine i potrebe ovog rada. Polustrukturalni dubinski intervjui omogućio je zajednicama izraziti svoje potrebe i prioritete u vezi s očuvanjem svoje kulturne baštine, čime se osiguralo da se glasovi manjina čuju i uzmu u obzir u procesu kreiranja registra. Dubinski intervjui omogućio je autorima rada uspješno rješavanje izazova povezanih s definiranjem uzorka, osiguravajući da se jedinstvene perspektive i iskustva različitih manjinskih zajednica pravilno zabilježe i valoriziraju.

Prvi korak u procesu uzorkovanja bio je identifikacija i odabir nacionalnih manjina koje žive u Republici Hrvatskoj. U skladu s definicijama nacionalnih manjina, autori rada su se fokusirali na sljedeće nacionalne manjine: Srbi, Mađari, Bošnjaci, Talijani, Česi, Slovaci, Albanci, Makedonci, Austrougarski Hrvati i druge manje zastupljene nacionalne manjine. Uz pomoć dostupnih izvora, kao što su izvještaji o manjinskim zajednicama i podaci iz vladinih institucija, autori rada su nastojali da su sve značajne manjinske skupine uključene u istraživanje. Također, održani su sastanci s predstavnicima manjinskih organizacija kako bi se dodatno potvrdila njihova uključenost i važnost u kontekstu kulturne baštine. Prije početka intervjua, organizirani su informativni sastanci u zajednicama gdje su se objašnjavali ciljevi istraživanja. Ovi sastanci su pružili platformu za raspravu i postavljanje pitanja, čime su sudionici stekli jasnu sliku o važnosti njihovog sudjelovanja. Ispitanicima su također podijeljene pisane informacije koje su detaljno objašnjavale svrhu istraživanja, proces provođenja intervjua, kao i prava ispitanika, uključujući pravo na povlačenje iz istraživanja u bilo kojem trenutku. Raznolikost među ispitanicima, transparentnost u komunikaciji o svrsi istraživanja, te garantiranje anonimnosti njihovih

odgovora, čine temelj etičkog i znanstveno utemeljenog istraživanja. Tematska analiza uvođenja inkluzivnog registra nematerijalne kulturne baštine nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj započela je otvorenim generiranjem početnih kodova koja se odnose na postavljena istraživačka pitanja, te su za potrebe ovog rada kodovi sljedeći: „kulturna baština“, „izazovi u očuvanju“, „važnost zaštite nematerijalne kulturne baštine“, „važnost nacionalne manjine“,

„inkluzivni registar nematerijalne kulturne baštine“. Prepoznati kodovi grupirani su u šire teme:

„izazovi u očuvanju kulturne baštine“, „uloga zajednice u očuvanju kulturne nematerijalne baštine“, „uloga i značaj inkluzivnog registra u očuvanju nematerijalne kulturne baštine“.

Tematska analiza i kodiranje dubinskog intervjua efikasne su metode za istraživanje kompleksnih pitanja vezanih uz kulturnu nematerijalnu baštinu nacionalnih manjina. Izneseno pruža jasne smjernice koje omogućavaju sustavnu analizu podatke i generira korisnih uvida koji mogu poslužiti za daljnje akcije i politike u području zaštite kulturne baštine. Kroz temeljitu analizu, pridonijelo se boljem razumijevanju izazova i prilika u očuvanju bogate kulturne raznolikosti.

Sukladno definiranom problemu istraživanja u radu su postavljena slijedeća istraživačka pitanja:

- Kako potaknuti svijest i aktivno sudjelovanje manjinskih zajednica u procesu izrade i održavanja inkluzivnog registra kulturne baštine?
- Koji su ključni kriteriji za valorizaciju i prioritizaciju kulturnih izraza unutar inkluzivnog registra, a da pritom ne dolazi do marginalizacije manjih i slabije zastupljenih zajednica?
- Kako inkluzivan registar kulturne baštine može doprinijeti jačanju interkulturalnog dijaloga i društvene kohezije u multikulturalnim zajednicama?

Dubinski intervju predstavlja jednu od najvažnijih kvalitativnih metoda istraživanja u društvenim znanostima. Kada je riječ o istraživanju specifičnih potreba, iskustava i izazova s kojima se suočavaju pripadnici nacionalnih manjina, ova metoda omogućava detaljan uvid u njihove stavove, vrijednosti i percepcije.

Istraživanje je bilo provedeno u drugoj polovici 2023. Izvedeni su bili polustrukturirani dubinski intervjui među pripadnicima nacionalnih manjina (Albanci, Austrijanci, Bošnjaci, Bugari, Crnogorci, Česi, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumunji, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Srbi, Talijani, Turci, Ukrajinci, Vlasi i Židovi koji žive u Republici Hrvatskoj). Ispitanici su prikupljeni metodom snježne grude. U razgovorima je sudjelovalo dvanaest muškaraca i devet žena. Najstariji je bio muškarac rođen 1931., pripadnik crnogorske nacionalne manjine, a najmlađa žena rođena 1985. i pripadnica je njemačke nacionalne manjine. Prilikom intervjuiranja svi su se ispitanici izjasnili kao pripadnici nacionalne manjine sa prebivalištem u Republici Hrvatskoj.

Nisu svi ispitanici pripadnici prve generacije doseljenika. Intervju je bio organiziran tako da su u prvoj grupi pitanja ispitanici prvo morali reći nešto o sebi te kako održavaju i njeguju identitet naroda kojem pripadaju kao pojedinci i kako je njihova obitelj i rodbina uključena u taj proces. U drugoj grupi pitanja morali su procijeniti kakav je položaj pripadnika nacionalnih zajednica u Hrvatskoj uopće, analizirati ga i utvrditi razlike unutar te zajednice obzirom na generacije. Treću grupu pitanja činila su pitanja o elementima nematerijalne baštine nacionalne manjine kojoj pripadaju, te važnosti očuvanja nematerijalne baštine, o običajima i tradiciji koje se prenose na nove generacije. Zadnjom grupom pitanja željelo ih se upoznati s konceptom inkluzivnog registra nematerijalne kulturne baštine, te njegovom ulogom u očuvanju nematerijalne kulturne baštine svake pojedine manjine.

U kontekstu istraživanja o očuvanju kulturne baštine, dubinski intervjui s predstavnicima manjinskih zajednica pružaju dragocjene informacije o tome kako oni vide vlastiti kulturni identitet, s kakvim se preprekama suočavaju i što smatraju ključnim za očuvanje svoje tradicije u modernom društvu. Anketirani predstavnici nacionalnih manjina Republike Hrvatske svjesni su izazova koji im onemogućavaju zaštitu nacionalnih nematerijalnih vrijednosti. Kao glavni problem predstavnici nacionalnih manjina smatraju kako njihova nematerijalna kulturna baština nije dovoljno prepoznatljiva, s obzirom da državne institucije kada je u pitanju zaštita prednost daju dominantnoj hrvatskoj kulturi, nedostatak institucionalne podrške te marginalizacija i neravnopravna zastupljenost (Tablica 1.)

**Tablica 1. Problemi i mogući načini rješavanja problema
iz perspektive predstavnika nacionalnih manjina**

Problem	Način rješavanja problema iz perspektive nacionalnih manjina
Nedostatak institucionalne podrške	Uključivanje manjinskih predstavnika u kulturne institucije i tijela koja donose odluke ključan je korak prema ravnopravnoj valorizaciji. Osim toga, osiguranje specifičnih fondova i potpora za projekte manjinskih zajednica omogućilo bi im ravnopravni pristup resursima.
Marginalizacija i neravnopravna zastupljenost	Razvoj inkluzivne medijske i obrazovne strategije koje će promovirati kulturnu baštinu manjina. Organizacija kulturnih manifestacija koje slave nematerijalnu baštinu svih zajednica te poticanje dijaloga i razmjene iskustava između različitih kultura
Generacijski jaz i asimilacija	Ulaganje u obrazovne programe unutar manjinskih zajednica koji će mladima omogućiti bolje razumijevanje i vrednovanje vlastite kulturne baštine. Također, uključivanje kulturnih aktivnosti u školske programe i organiziranje radionica za mlade može potaknuti Inter generacijski prijenos znanja i vještina. Digitalizacija nematerijalne baštine i njeno predstavljanje putem suvremenih platformi također može privući mlade i potaknuti ih na sudjelovanje.
Nedovoljna dokumentacija i arhiviranje	Razvoj sustavne programe dokumentacije nematerijalne baštine, uz sudjelovanje pripadnika manjinskih zajednica. Upotreba audiovizualnih medija, digitalnih platformi i baza podataka može pomoći u očuvanju i dostupnosti ove baštine.
Nedostatak svijesti i edukacije u široj zajednici	Promocija kulturne raznolikosti kroz obrazovne programe, medije i javne manifestacije može značajno doprinijeti podizanju svijesti o vrijednosti nematerijalne baštine manjina. Uvođenje inkluzivnog kurikula u škole, koji obuhvaća kulturnu baštinu svih zajednica

Izvor: rad autora

Iako suočene s brojnim izazovima, manjinske zajednice ustraju u očuvanju svojih običaja, jezika i vjerovanja, čime doprinose očuvanju vlastitog identiteta i raznolikosti društva u cjelini. Ulaganjem u zaštitu i promociju te baštine, Hrvatska kao zemlja može dodatno učvrstiti svoj status zemlje koja poštuje i cijeni različitosti i koja razvija kulturnu autonomiju održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture, te očuvanjem i zaštitom kulturnih dobara i tradicija nacionalnih manjina. Kroz zajedničke napore države, manjinskih zajednica i društva u cjelini, moguće je osigurati da ova bogata kulturna naslijeđa ostanu živim dijelom hrvatske kulturne scene. Kao što se i očekivalo odgovori ispitanika varirali su ovisno o iskustvima i stavovima i isticali su:

- važnost očuvanja jezika, tradicionalnih obreda i vjerovanja;
- naglašavanje potrebe za većim uključivanjem mladih u proces očuvanja baštine;
- skepticizam prema institucijama zbog prošlih iskustava ili strahova od asimilacije;
- ideje o tome kako se registar može bolje prilagoditi potrebama manjinskih zajednica (npr. višejezičnost, lokalno sudjelovanje).

U nastavku slijedi sistematski pregled koraka potrebnih za uspostavu učinkovitog i inkluzivnog registra nematerijalne kulturne baštine prema mišljenju pripadnika nacionalnih manjina.

Tablica 2. *Nužni koraci u načinu rješavanja prioriteta u uspostavi inkluzivnog registra*

Koraci u uspostavi inkluzivnog registra nacionalnih manjina	Način rješavanja prioriteta u uspostavi inkluzivnog registra
Definiranje kriterija i koncepta inkluzivnosti	Definiranje jasnih kriterija za uključivanje kulturnih izraza u registar. Ovi kriteriji moraju biti inkluzivni, uzimajući u obzir raznolikost tradicija, običaja, jezika, vjerovanja i znanja svih zajednica, uključujući manjinske i marginalizirane grupe.
Uključivanje zajednice i suradnja sa dionicima	Potrebno je uključiti predstavnike svih nacionalnih manjina, u proces stvaranja registra.
Mapiranje i istraživanje kulturnih izraza	Provođenje terenskih istraživanja za mapiranje i dokumentiranje nematerijalne kulturne baštine među nacionalnim manjinama
Stvaranje digitalne platforme	Razvoj digitalne platforme koja omogućava unos i pristup podacima o nematerijalnoj kulturnoj baštini. Ova platforma treba biti jednostavna za korištenje, dostupna široj javnosti i prilagođena potrebama zajednica.
Edukacija i podizanje svijesti	Uključivanje obrazovnih institucija, medija i lokalnih kulturnih centara kako bi se informiralo širu javnost o ciljevima i značaju inkluzivnog registra.
Osiguranje transparentnosti i participativnosti	Važno je osigurati transparentnost u procesu odabira i vrednovanja kulturnih izraza. To znači da sve zajednice imaju jednak pristup informacijama o tome kako njihovi kulturni izrazi mogu biti uključeni u registar.
Pravna i administrativna podrška	Uspostava pravnog okvira koji regulira zaštitu i valorizaciju nematerijalne kulturne baštine, što uključuje donošenje posebnih zakona ili uredbi koje definiraju postupke i odgovornosti u upravljanju registrom.
Kontinuirano praćenje i ažuriranje registra	Registar mora biti dinamičan, s redovitim ažuriranjima koja odražavaju promjene unutar zajednica i njihovih kulturnih izraza.

Izvor: rad autora

Kako nisu svi ispitanici bili prva generacija doseljenih nacionalnih manjina, navedeno radu daje dodatnu težinu jer se vidi prijenos kulture nacionalne manjine kojoj pripadaju, tradicije i običaja koje njeguju i jezike na mlađe generacije. Zajedničko im je da su svi oni na različite načine njegovali i njeguju materinji jezik, narodne običaje, tradicionalne vrijednosti, elemente nematerijalne kulturne baštine kao što su način pripreme hrane, ples, proslova praznika i kultura, općenito. Identifikacija pripadnika u određenje nacionalne manjine uključuje brojne identitetske markere. Jezik je jedan od važnijih, ali nije jedini identitet. Uporaba jezika ima simboličku vrijednost, te može označavati socijalni prestiž, ali može biti i element stigmatizacije (Schmidt, 2008.). No, za pripadnike ispitanih nacionalnih manjina u Hrvatskoj, u kojoj ne postoje vjerske razlike, odnosno veće razlike u tradicijskoj kulturi, jezik ima vrlo važnu ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta.

Đ.S. ističe:

„A nematerijalno kulturno nasljeđe bi rekao da je sve što se prenosi sa koljena na koljeno...Poštuje i ako ti se možda ne sviđa. Ne samo sluša, već upražnjava i prenosi i...”

K.R. ističe:

„Identitet je za mene jedinstven skup odlika osobnosti koji nas razlikuje od drugih, naša vjerovanja, stavovi, moralni kompasi koji nas navodi na odluke koje nam diktiraju život. Mislim da se identitet svake osobe također i prepliće sa nacionalnim identitetom i manje ili više nas povezuje sa onim tko smo, što činimo i odakle smo, htjeli mi to ili ne.“

D.B. ističe:

„Sve se manje i manje identificiram sa većinskim kulturnim identitetom države u kojoj živim. Mislim da me je odabir mog obrazovanja i ljudi kojima sam okružena odvuкао dalje od svega, a i da nam je kultura daleko od onoga što je nekad bila i da ide u sve lošijem smjeru.“

Mnoge nacionalne manjine suočavaju se s asimilacijom i gubitkom vlastitih kulturnih obilježja. Tradicionalni običaji, jezici i umijeća često se zanemaruju ili zaboravljaju u moderniziranim društvima. Očuvanje ovih elemenata ne samo da pomaže nacionalnim manjinama u zaštiti svojih

korijena, već i osnažuje njihovu poziciju u društvu. Nacionalne manjine, kroz svoje specifične tradicije, doprinose raznolikosti koja je temelj zajedničkog identiteta. Na primjer, u zemljama poput Hrvatske, gdje žive Srbi, Mađari, Talijani, Česi, Albanci i druge manjine, njihova kulturna baština ne samo da obogaćuje nacionalnu kulturu, već također stvara priliku za dijalog i međusobno razumijevanje. Osim toga, prepoznavanje i očuvanje nematerijalne kulturne baštine nacionalnih manjina smanjuje tenzije i sukobe koji se često javljaju u multikulturalnim društvima. Kroz priznavanje i valorizaciju različitosti, stvara se osjećaj zajedništva i zajedničke pripadnosti, što je ključno za stabilnost i mir u društvu.

Njegovanje materinjeg jezika u obitelji i s pripadnicima iste zajednice ispitanicima je omogućilo da ostanu u kontaktu sa zemljom podrijetla. Ispitanici su se trudili prenijeti materinji jezik mlađim generacijama. Pripadnici nacionalnih manjina u Hrvatskoj, osim unutar vlastitog doma, s članovima obitelji ili rođacima i u prostorijama društava nacionalne manjine ukoliko isti postoji, nisu imali mogućnost koristiti se materinjim jezikom. Naime, u Hrvatskoj to najčešće nisu jezici koje je moguće koristiti u svakodnevnoj komunikaciji ili u javnim prostorima, stoga je njegovo njegovanje zahtjevnije i otežano. U razgovorima koji su vođeni s ispitanicima vidljivo je koliko im jezik znači i koliko su spremni svojega vremena utrošiti kako bi njegovali i govorili materinji jezik u Republici Hrvatskoj.

S.S.T. ističe:

„ (...) asimilacija učinila da su brojni Česi prestali govoriti češki jezik. Moja majka je sa mnom govorila češki, ali sada, nakon što je već preko 40 godina u Daruvaru, miješa češki i hrvatski kada razgovaramo.“

Podatak da su pripadnici nacionalnih manjina poput Slovenaca, Rumunja, Bugari, Turci, Rusina... u Hrvatskoj skloni asimilaciji potpuno je točan. Naime, navedene nacionalne manjine, osobito Slovenci, Rumunji, Bugari, Turci i Rusini od Hrvata uglavnom razlikuje jezik, dok su kultura i običaji međusobno slični između Slovenaca i Hrvata, i različiti između Rumunja, Bugara, Turaka i Rusina različita. U drugoj, a posebno u trećoj generaciji uslijed nacionalno mješovitih brakova dolazi tako do gubitka nacionalnog identiteta, pa je, koliko se čini, učenje jezika za potomke pripadnika nacionalnih manjina osobito važno. Činjenica je da više pripadnika većinskog

naroda pohađa tečaj materinjeg jezika u domu nacionalne manjine, postojanje takvih domova ispitanici su ocijenili kao korisno i potrebno.

J.T. ističe:

„Sebe smatram premalo aktivnim i smatram da bi svatko trebao svojim radom doprinijeti radu Mađarskog doma. Na sastancima Vijeća često razgovaramo na koji način osmisliti aktivnosti koje bi privukle mlade članove, ali ništa se ne događa. Mađara je sve manje jer su dobro integrirani i već uvelike asimilirani.“

Politika identiteta se često koristi na pogrdan način, u smislu da se odnosi na naglasak na osjećaje i iskustva koja, čini se, ponovno uspostavljaju liberalnu humanističku koncepciju subjekta unutar suvremene opozicijske politike. Prema iznesenom stajalištu, politika identiteta se odnosi na otkrivanje već postojećeg identiteta. Ona se temelji na koncepciji ljudskog subjekta kao centriranog, koherentnog i samoubojstvenog, iako maskiranog i iskrivljenog efektima podređenosti. Ona se razlikuje od klasičnog liberalnog humanističkog modela samo po tome što identitet mora biti množina: postoji nekoliko različitih identiteta, od kojih svaki treba ponovo otkriti i proslaviti. (Bakker& Nooteboom, 2017:65).

Mnogi pripadnici nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, i većina mojih ispitanika imaju dvojno državljanstvo. Veći dio ispitanike je odlazio na neki period u svom životu probati raditi i živjeti u matičnoj državi. Opći utisak mojih ispitanika je da se u matičnim državama osjećaju kao stanovnici drugog reda, i da žele nastaviti živjeti u Hrvatskoj, koju vide kao svoju zemlju. Manjinski jezik je za mlade sredstvo za dobivanje putovnice, a prilike ih usprkos osjećanju nelagodnosti u matičnim državama tjeraju odavde, kao uostalom i mlade iz većinske grupe stanovnika u Hrvatskoj. Očuvanje kulturnog nasljeđa, dodatno još je otežano činjenicom da neće imati kome prenijeti svoje kulturno nasljeđe.

A.G. ističe:

„Naivno slikarstvo je važno za slovačku kulturu u Hrvatskoj ali ima još puno stvari na koje smo ponosni i koje bi smo voljeli da budu na taj zaštićene na isti način.“

Očuvanje kulturnog nasljeđa manjinskih zajednica specifično je kao i cjelokupna manjinska problematika. Ono s jedne strane uživa pažnju države matice, iz koje je zajednica potekla, a s druge strane uživa pažnju države u

kojoj je to kulturno nasljeđe stvarano i u kojoj se ono čuva. Ipak, najvažniju ulogu u očuvanju kulturnog nasljeđa jedne manjinske zajednice imaju upravo pripadnici te zajednice, koji sami, iako malih i krhkih kapaciteta, imaju pravo, ali i obavezu stvaranja mehanizma očuvanja i unapređenja svog nasljeđa, kao i nužnost usmjeravanja pažnje na nacionalnu strategiju (državu čiji su građani i države matice), k istinskim vrijednostima i kulturnim tekovinama.

S.O. ističe:

„Romi i ples tradicionalno idu jedno uz drugo. Sviranje, pjevanje i plesanje nisu samo dio romske tradicije, nego i zanimanje mnogih romskih obitelji generacijama. Romi ne plešu u paru, ni u grupama. Ples muškaraca je brz, dinamičan i nagao, plesač daje ritam svojim potpeticama, a taj ritam prati udaranjem dlanovima po bokovima, potkoljenicama i tabanima. Ženski ples je mekši i glatkiji. Ritmički pomiče noge praktički ne pomičući tijelo prema naprijed ili u stranu. Struk ostaje u okomitom položaju. Jedini dijelovi tijela koji se pomiču su ramena, ruke, i dlanovi koji su podignuti iznad glave, i na određene taktove simetrično spuštene i ispružene prema naprijed. To sam ja, to je moj identitet.“

D.I. ističe:

„Rosh Hashanah, nama židovskim obiteljima koji dolazi iz istočnih europskih zemalja znači okupljanje za stolom prije odlaska u sinagogu. Tada uživamo u okusu goveđa prsa, Tzimmes (varivo od zaslađenog povrća i/ili voća), kugel od krumpira i/ili rezanaca (pita/tepsija), juha od matzah okruglica, okrugli challah (pleteni kruh, sa ili bez groždica), jabuke i med, kako bi nova godina bila slatka“

Analiziraju listu nematerijalne kulturne baštine koju je UNESCO postavio na svoju web stranicu, može se uočiti pravilo da europske države zapisuju elemente opće ili šire nacionalne važnosti, dok sa druge strane centralnoafričke i južnoameričke zemlje s velikim brojem etničkih grupa, gotovo i da nemaju elemenata većinskog identiteta. Nadalje, analiziraju web stranicu UNESCO-a kulturna nematerijalna baština srednjovjekovne Francuske je kao ključni element društvenog identiteta i tradicije tog doba. Ona uključuje bogatu usmenu predaju, poput viteških epova i legendi, narodne priče, pjesme i običaje vezane uz svakodnevni život, vjerske rituale i festivale. Takva baština odražava vrijednosti, vjerovanja i društvene

strukture srednjovjekovnog društva. Međutim, kada se uzmu u obzir prekoceanski protektorati Republike Francuske postavlja se logičko pitanje tko će zaštititi nematerijalnu kulturnu baštinu tamošnjeg stanovništva. Na listi nematerijalne kulturne baštine Francuske ne postoje elementi koji pripadaju narodima koji žive u prekoceanskim državama, i koje imaju isti status u Francuskom Ustavu kao i Normandija. Daljnjom analizom može se zaključiti kako Francuska Gvajana, Mayotte, Réunion, Gvadalupa se ne mogu naći na listi nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a. Na UNESCO-voj listi se ne može pronaći niti manjinsko stanovništvo u Europskim zemljama. Ovakav sustav zaštite i selekcija nematerijalne baštine tema je nekog drugog rada.

Hrvatska je inače, 2009. godine, upisala na listu sedam elemenata nematerijalne baštine hrvatskog naroda: Godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine, Fešta Sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika, čipkarstvo, Procesija za križem na Hvaru, Godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana, Umeće spravljanja dječjih drvenih igračaka, Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja. Godine 2010. Republika Hrvatska je od nematerijalne kulturne baštine upisala Ojkanje, i to na listu elemenata kojima je potrebna hitna zaštita, kao i Sinjska alka i Medičarski obrt na prostoru sjeverne Hrvatske. Tokom 2011. godine upisani su Bečarac i Nijemo kolo, 2012. Klapa, a u 2013. godini Hrvatska je sudjelovala u multinacionalnom prijedlogu Mediteranske dijete. Zanimljivo je primijetiti da niti jedan element nematerijalne kulturne baštine nije upisan u listu nematerijalne kulturne baštine nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. Kako nisu evidentirani niti jedan element nematerijalne kulturne baštine nacionalnih manjina na postojećim popisima, inkluzivan registar bio bi ključan za ispravljanje ove nepravde. Takav registar omogućio bi prepoznavanje, dokumentiranje i očuvanje kulturnih praksi, običaja, jezika i vještina koje su od vitalne važnosti za identitet manjinskih zajednica. Inkluzivan registar osigurao bi ravnopravnu zastupljenost svih kulturnih izraza, bez obzira na veličinu zajednice, sprječavajući marginalizaciju i zaborav nematerijalne baštine koja često ostaje nevidljiva u dominantnim kulturnim okvirima.

V.M. po pitanju inkluzivnog registra ističe:

„To mi daje osjećaj pripadnosti i poštovanja u društvu, u kojem živimo moja obitelj i ja. Ako smo svi uključeni, to znači da naša tradicija, naši običaji neće biti zanemarena ili zaniijekani.“

Ž.K. ističe:

„Za mene, inkluzivan registar znači da smo svi jednaki pred zakonom i da ne postoji diskriminacija prema bilo kojoj manjini. Osjećam se sigurnije jer znam da su moja prava *prepoznata*.“

M.R. ističe:

„To je sustav koji nam omogućuje da svi budemo uključeni i prepoznati, neovisno o tome *kojoj zajednici pripadamo. To je sustav koji nam garantira da se naš ples neće zaboraviti, da će se hrana spremiti kao i u vrijeme moje bake*.“

Ukoliko do uvođenja inkluzivnog registra ne dođe ispitanici smatraju da se mogu pojaviti brojni problemi koji bi negativno mogli utjecati na prava i položaj pripadnika nacionalnih manjina.

P.B. smatra:

„Bez inkluzivnog registra, postoji veća vjerojatnost da će nacionalne manjine biti *isključene iz javnih politika, programa i usluga. To može dovesti do diskriminacije, jer naši interesi, potrebe i prava neće biti adekvatno prepoznati ili zaštićeni*.“

E.H. smatra:

„Nacionalne manjine bez inkluzivnog registra mogle bi postati „nevidljive“ u službenim statistikama i politikama, i društvu *općenito, što može rezultirati zaboravom naše povijesti, našeg identiteta, naše tradicije, nas koji živimo u Hrvatskoj!*.“

Iz odgovora ispitanika može se zaključiti kada su svi prepoznati i ravnopravno tretirani, otvara se prostor za pozitivne promjene – od kvaliteta javnih politika do jačeg osjećaja zajedništva. To je slično ideji zajedničkog vrta u kojem svi doprinose, a različite vrste biljaka zajedno stvaraju bogatiji i zdraviji ekosustav. U tom smislu, inkluzivan registar nije samo tehnička evidencija; on je temelj za pravednije, otpornije, održivije i skladnije društvo.

Kombinacija inkluzivnog pristupa Francuske, institucionalne potporu Japana i središnje koordinacije Kine može stvoriti idealan model za Republiku Hrvatsku. Ovaj model bi omogućio valorizaciju lokalnih tradicija, osnaživanje zajednica i očuvanje kulturne baštine na održiv način, prilagođen suvremenim izazovima i potrebama.

Provedeno istraživanje koje se temelji na dubinskom intervju o uvođenju inkluzivnog registra i zaštiti nematerijalne kulturne baštine nacionalnih manjina suočava se s nekoliko ograničenja koja mogu utjecati na rezultate i interpretacije. Prvo ograničenje je subjektivnost podataka gdje svaki odgovor je specifičan za točno određenu nacionalnu manjinu i ne nužno reprezentativan za sve nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Kao drugo ograničenje može se navesti sam pristup različitim manjinskim zajednicama koji je bio otežan, što može rezultirati nedovoljno raznolikim uzorkom, tako da neke nacionalne manjine nisu adekvatno zastupljene, čime se smanjuje generalizabilnost rezultata. Sudionici koji su sudjelovali su oni koji su već zainteresirani za očuvanje kulturne baštine, što može dovesti do pristranosti u percepciji problema i rješenja. Kulturna nematerijalna baština može biti politički osjetljivo pitanje, što može utjecati na to kako ispitanici govore o svojim iskustvima i izazovima.

Zaključak

Nematerijalna kulturna baština predstavlja temelj identiteta zajednica, oblikuje njihov način života te doprinosi očuvanju kulturne raznolikosti. U kontekstu globalizacije, koja često dovodi do homogenizacije kultura, zaštita i valorizacija nematerijalne baštine postaje od presudne važnosti. Uvođenje inkluzivnog registra nematerijalne kulturne baštine predstavlja korak prema očuvanju tog bogatstva, omogućujući manjinskim zajednicama da aktivno sudjeluju u procesu prepoznavanja, dokumentiranja i promocije svojih tradicija, običaja i vrijednosti. Takav registar treba biti prilagođen potrebama i specifičnostima različitih zajednica te omogućiti njihovo ravnopravno sudjelovanje. Inkluzivnost podrazumijeva da se glas svake zajednice čuje i da njezina baština bude prepoznata i valorizirana. Uz to, važno je da registar bude dinamičan i prilagodljiv, omogućujući kontinuirano ažuriranje i uključivanje novih elemenata. Konačno, zaštita nematerijalne baštine ne smije biti ograničena samo na tehničku dokumentaciju ili arhiviranje, već mora uključivati aktivno sudjelovanje zajednica u prenošenju tradicija na nove generacije. Inkluzivni registar, u tom smislu, predstavlja alat koji povezuje kulturnu prošlost s budućnošću, osiguravajući da nematerijalna baština ostane živa i relevantna u suvremenom društvu.

Literatura

- Alivizatou, M. (2008). Contextualising Intangible Cultural Heritage. *Heritage Studies and Museology. International Journal of Intangible Heritage*. Vol. 3. pp 43-54.
- Appaduari, A. (1996). *Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization. Public Worlds, Vol. 1*
- Bakker, L., Nooteboom, G. (2017). Anthropology and inclusive development. *Current Opinion in Environmental Sustainability* Vol 24. pp 63-67.
- Budak, N., Katunarić, V.(2010). *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*.
- Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb , Pravni fakultet, Zagreb
- Dudaš, B. (2006). Kulture i identitet. O njihovom problematičnom odnosu // *Susret kultura : zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 2006. str. 159-170
- Eriksen, JM., Stjernfelt, F. (2013). Demokratske kontradikcije multikulturalizma. *Ogledi Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Beograd. No 16*.
- Eriksen, T. H. (2006). Diversity versus Difference: Neo-liberalism in the Minority-Debate. In:
- R. Rottenburg, B. Schnepel, S. Shimada (ur.) *The Making and Unmaking of Difference*. Bielefeld, *Transaction*. pp 13-36.
- Eriksen, T.H. (2009). Between universalism and relativism: a critique of the UNESCO concept of culture. In Mark Goodale (ur.), *Human Rights: An Anthropological Reader*, 356-372.
- Gavazzi, M. (1928). Kulturna analiza etnografije Hrvata. *Narodna starina*, Vol. 7 No. 16, 1928. str.115-144. Pristup ostvaren: <https://hrcak.srce.hr/61597>; [pristupa: 24.08.2024.]
- Greverus, Ina-Maria. (1996). „Rethinking and Rewriting the Experience of a Conference on ‘War, Exile, Everyday Life’“. U *War, Exile, Everyday Life. Cultural Perspectives*. Renata Jambrešić Kirin i Maja Povržanović, ur. Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore Research, 279-286.
- Harrison, R. (2015). „Beyond end „Natura“ and „Cutura“ Heritage Toward an Ontological Politics of Heritage in the Age of Anthropocene „ *Heritage & Society*, vol.8,no.1., pp24-42. doi:10.1179/2159032X15Z.0000000036
- Holleland, H.(2017). Caged for Protection: Exploring the Paradoxes of Protecting New Zealand’s *Dactylanthus taylorii*. *Environment and History*, Vol. 23, No. 4 (November 2017), pp. 545-567

- Hornsey, M. J., & Hogg, M. A. (2000a). Assimilation and diversity: An integrative model of subgroup relations. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 143–156. doi:10.1207/S15327957PSPR0402_03
- Hornsey, M. J., & Hogg, M. A. (2000b). Subgroup relations: A comparison of mutual intergroup differentiation and common ingroup identity models of prejudice reduction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 242–256. doi:10.1177/0146167200264010
- Huo, Y. J., Molina, L. E., Binning, K. R., & Funge, S. P. (2010). Subgroup respect, social engagement, and well-being: A field study of an ethnically diverse high school. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 16, 427–436. doi:10.1037/a0019886
- Huo, Y. J., & Molina, L. E. (2006). Is pluralism a viable model for diversity? The benefits and limits of subgroup respect. *Group Processes & Intergroup Relations*, 9, 359–376. doi:10.1177/1368430206064639
- Jaspal, R., Silva Lopes, B.C., Breakwell, G.(2021). British National Identity and Life Satisfaction in Ethnic Minorities in the United Kingdom. National Identity. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/40679/1/13650_93_Jaspal.pdf. [priarup:08.07.2024.]
- Jurčević, M. (2004). Nacionalni kulturni identitet u Europskoj zajednici. *Nacionalni i kulturni identitet*, str.324-336
- Kulis, S., Marsiglia, F. F., Kopak, A. M., Olmstead, M. E., & Crossman, A. (2010). Ethnic identity and substance use among Mexican-Heritage preadolescents: Moderator effects of gender and time in the United States. *The Journal of Early Adolescence*, 32(2), 165–199. https://doi.org/10.1177/0272431610384484
- Lowenthal, D.(1987) The Past is a Foreign Country. *History and Theory*, Vol. 26, No. 3 (Oct. 1987), pp. 346-352. https://doi.org/10.2307/2505068. [pristupa: 21.07.2024.]
- Meca, A., Moreno, O., Cobb, C., Lorenzo-Blanco, E. I., Schwartz, S. J., Cano, M. Á., Zamboanga, B. L., Gonzales-Backen, M., Szapocznik, J., Unger, J. B., BaezcondeGarbanati, L., & Soto, D. W. (2021a). Directional Effects in Cultural Identity: A Family Systems Approach for Immigrant Latinx Families. *Journal of youth and adolescence*, 50(5), 965–977. https://doi.org/10.1007/s10964-021-01406-2
- Nielsen, B. (2011) UNESCO and the ‘right’ kind of culture: Bureaucratic production and articulation. *SAGE Journals*. Vol 31, No. 4. pp 273-292.
- Nikočević, L. (2007) Konstrukcije identiteta i muzeološka interpretacija kulture zajednica u Istri. *Etnol. trib.* 30, Vol. 37, 2007., str. 21-28
- Nora , P. (1984). *Les Lieux de Mémoire*. Gallimard Francuska. ISBN-10 : 2070701921
- Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (2023). Ministarstvo kulture i medija. Narodne novine 19/2023. Ministarstvo Republike Hrvatske

- Rihtman-Augustin, D., Capo Zmegac, J. (2004). *Ethnology, Myth and Politics Anthropologizing Croatian Ethnology*. 10th The ICTY in the Hague and Anthropological Expertise. Bibliography; Index.
- Smith, L.(2006). *Uses of Heritage*. Routledge. London. ISBN 9781134368020
- UNESCO. (2011). Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO
- Varenne, H. (2008). Culture, Education, Anthropology. *Anthropology & Education Quarterly* 39(4):356 – 368. 39(4):356 – 368. DOI:10.1111/j.1548-1492.2008.00027.x; datum pristupa: 01.08.20224.
- Verdery, K. (1994). „*Property and politics in and after socialism*“. U *A Companion to the Anthropology of Politics*. Joan Vincent i David Nugent, ur. Oxford: Blackwell.

COMPATIBILITY OF THE CONCEPT OF CULTURAL IDENTITY IN THE FUNCTION OF PROTECTING MINORITY INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract

Intangible cultural heritage, as the bearer of collective ethno-confessional identity, is also a socio- cultural construct that is subject to interpretive manipulation. The concept of UNESCO's intangible cultural heritage protection system gives countries the power to select elements of cultural heritage before research, protection and preservation. This resulted in the exclusion of the heritage of minorities, migrants and/or citizens for whom ethno-confessional cultural identity is not primary. The work is based on the assumption that the system of preservation of intangible cultural heritage implemented in the Republic of Croatia according to the UNESCO concept can be adapted theoretically and practically, so that areas that are culturally heterogeneous, such as the area of Istria, Slavonia and Baranja, all types cultural identities are equally represented in lists and registers, identification processes, registration and most importantly, their holders are involved in the interpretation of elements of cultural heritage. The second research question of this paper refers to the assumption that ethnologists and anthropologists have an important role in the process of identifying different cultural identities, as well as in controlling their use by political actors through the bureaucratic principles and systems of UNESCO. Since the question of identity and its recognition arises within the framework of multicultural policy, the instrumentalisation of identity, that is, identity policy and multiculturalism represent the driver of cultural life of national minorities years ago, the question of segregation consequences and intercultural changes of the Republic of Croatia arises. For the purposes of this work, an in-depth interview with representatives of national minorities will be conducted in order to present as objectively as possible the cultural identity of the national minorities of the Republic of Croatia and the necessity of introducing an inclusive register of intangible cultural heritage.

Keywords: cultural identity, national minorities, intangible cultural heritage, protection of intangible cultural heritage